

JEVREJSKA GIMNAZIJA U BEOGRADU

Dolazak Hitlera na vlast u Austriji imao je za posledicu profašističku orijentaciju politike u Jugoslaviji, koju su servilno sprovodili Stojadinović, Cvetković i Maček. Glavni idejni nosilac takve politike bio je pop Korošec, koji je školske 1939—1940 godine uveo famozni numerus clausus za jevrejske učenike na srednjim školama.

I ranije, dok su u toku 1938, 1939 i 1940 godine prolazili kroz Zagreb i Beograd mnogobrojni emigranti iz Nemačke i Austrije tražeći azil u zemljama koje još nije pregazila nacistička čizma, ovladala je među Jevrejima Jugoslavije nelagodnost, briga i bojazan da i njih ne snađe slična sudbina kao ostalu braću u Zapadnoj Evropi.

Ali prava panika nastala je uvođenjem numerus claususa za Jevrejske učenike u septembru 1939 godine. Uzalud su neki roditelji obijali pragove uticajnih ljudi u reakcionarnom režimu Cvetković—Maček. Nije koristilo ni neprikriveno nezadovoljstvo naprednih Jugoslovena, koji nisu prezali da otvoreno govore i pišu o nepravdi koja se nanosi sramotnim zakonima lojalnim građanima. Nije preostalo drugo nego osloniti se na vlastite snage, i koristiti se istvoremeno blagonaklonošću progresivnih ljudi u zemlji koji su svojim stavom obećavali moralnu pomoć. Tako se rodila misao o jednoj jevrejskoj gimnaziji.

Da se došlo do takve zamisli poslužila je okolnost što je u Beogradu i ranije postojala jedna vrsta srednje škole za srednjoškolsku jevrejsku omladinu. Reč je o jevrejskoj školi u kojoj su se negda okupljali jevrejski učenici iz dvadeset i nekoliko beogradskih gimnazija i stručnih škola na časove jevrejske istorije i hebrejskog jezika. Ta je škola bila priznata od državnih vlasti a za nastavnike je imala profesore koji su bili državni činovnici. Ti su profesori bili ujedno i nastavnici državnih škola. Jedan od njih, pisac ovih redova, bio je profesor Muške učiteljske škole, po struci istoričar, koji je predavao jevrejsku istoriju svim jevrejskim đacima od I—VIII razreda. Drugi je bio Juda Levi, profesor Druge ženske gimnazije, filolog i dobar znalac hebrejskog jezika. Taj je predavao hebrejski jezik i tumačio biblijski tekst na hebrejskom.

Premda ta škola nije imala pravo javnosti kao posebna škola, ona se ipak smatrala sastavnim delom svih ostalih gimnazija u Beogradu za ta dva predmeta, te su se odnosne ocene unosile učenicima u njihova godišnja svedočanstva kao ocene iz veronauke.

U školi se kod školske omladine budila narodna svest i negovala tradicija, taj tako važan faktor u životu Jevreja.

Toj svrsi su služili i nagradni temati, koje su učenici i učenice pisali kao domaće zadatke prilikom nacionalnih praznika a osobito prilikom praznika „H a n u k a“. Nagradeni temati su se javno čitali na priredbama o tim praznicima. Na tim priredbama učenici su izvodili i prikladne igrokaze u kojima su se veličali narodni junaci. Te su se priredbe održavale u velikoj sali Jevrejskog doma i tim priredbama su prisustvovali i roditelji učenika.

Školska uprava izdavala je i udžbenike za jevrejsku istoriju, kako za niže tako i za više razrede gimnazije. Isto tako izdavani su i udžbenici, koji su govorili o značaju pojedinih praznika. Ti su udžbenici prolazili kroz cenzuru Ministarstva prosvete i kao odobreni bili su obavezni za sve jevrejske učenike i učenice srednjih škola u zemlji.

Pred praznik na naročitim sastancima okupljenim đacima se pokazivalo izvođenje tradicionalnih ceremonija u domu i van doma u vezi s pojedinim praznikom. To se činilo kako bi se školskoj omladini dočaravala sva lepota drevnih narodnih običaja. Školska omladina rado se odazivala pozivu na te sastanke gotovo u punom broju iako ti sastanci nisu bili strogo obavezni.

Opštinska uprava ukazivala je ovoj školi moralnu i materijalnu pomoć. Postojao je naročiti školski odbor, kome je redovno na čelu stajao potpredsednik opštine a kao članovi su bili najistaknutiji jevrejski javni radnici i svi nastavnici.

Broj učenika i učenica u jevrejskoj školi kretao se u godinama od 1929 do 1940 uvek od 350—450. Najveći broj učenika bio je iz Prve muške a učenica iz Četvrte ženske gimnazije iz kraja gde su bili najviše skoncentrisani Jevreji Beograda.

Svršeni učenici te škole zauzimali su vremenom vidna mesta u javnom radu pojedinih opština i stajali su na čelu svakoj naprednoj akciji unutar zajednice. Mnogi od njih pošli su i na hašaru a ne mali broj bili su članovi kena, i kao takvi uzimali vidnog učešća u jevrejskom narodnom pokretu, a u vreme NOB borili su se u prvim redovima protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Jevrejska škola u Beogradu pod okriljem Jevrejske opštine razvila se godine 1940 u pravu jevrejsku gimnaziju. Te godine su otvoreni prvi, drugi i treći razred gimnazije potpuno po uzoru na državne srednje škole. U jevrejskoj gimnaziji nastava se proširila na sve predmete, a za nastavnike su angažovani najbolji stručnjaci, redovni profesori srednjih škola. Na čelu škole stajao je tada direktor Trgovačke akademije Ivan Kon, koji je sve svoje znanje, umešnost i dugo iskustvo posvetio novoproširenoj školi, u kojoj su se

okupljali učenici željni znanja i nauke a nisu mogli da se upišu u druge gimnazije.

Jevrejsku gimnaziju pohađalo je oko 70 daka, od kojega broja su polovina bili učenici prvog razreda, a druga polovina je pohađala drugi i treći razred. Broj učenika u drugom i trećem razredu bio je malen s razloga što se numerus clausus odnosio tada još samo na učenike prvog razreda, da bi se verovatno docnije protogao i na više razrede. Jevrejski učenici i učenice mogli su se još te godine upisivati u drugi i više razrede državnih škola. Nastavnika je bilo svega 9 zajedno s direktorom. Od toga broja 3 su bili Jevreji a ostali Srbi. Kao nastavnik srpskog jezika za sva tri razreda delovao je prof. Trifun Đukić, poznat naš književnik.

Materijalne izdatke oko održavanja škole podmirivale su obe jevrejske opštine zajedno. Proporcionalno sefardska i aškenaska, dok su roditelji plaćali minimalnu školarinu prema svom imovnom stanju. Nastava se održavala u prvo vreme u prostorijama aškenaskog hrama a docnije u učionicama Jevrejske škole, koja je na taj način poprimila opšte ime Jevrejske gimnazije.

Dužnost nam je da na ovom mestu istaknemo, da su se neki po svojoj struci renomirani nastavnici dobrovoljno javili na rad u jevrejskoj gimnaziji, želeći dati oduška svom negodovanju radi uvođena numerus claususa. Ti su nastavnici smatrali odluku o numerus claususu kao sramotu i ljagu, koja se nanosila do tada proverenoj toleranciji srpskog naroda.

Jevrejska gimnazija uspela je da radi u svemu nepunu godinu dana, kada je izbio rat i učinio kraj između ostalog i toj školi, koja je već u prvom polugođu bila postigla vrlo lepe rezultate. Ima i danas nastavnika bivše Jevrejske gimnazije u Beogradu, koji kažu, da nikada ranije za vreme svog dugog službovanja nisu imali tako dobro vaspitane učenike, koji su bili željni nauke i znanja do te mere, da je bila milina s tim učenicima raditi.

S bolom u duši sećaju se ti nastavnici tih nadarenih, dobrih i nedužnih učenika koje su zločinci okupatori docnije prvo glađu namučili a onda streljali.

Ovo nekoliko reči o nekadašnjoj školi pri Jevrejskoj opštini u Beogradu neka posluže preživelim, kao uspomena na vremena kada se više slagalo na jevrejsko vaspitanje školske omladine.